

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA SURDOPEDAGOGIKANING O'RNI**Eshmatova Rayxon Baxtiyor qizi****Nukus davlat pedagogika instituti Maxsus pedagogika: logopediya
yo'nalishi 2-kurs****<https://doi.org/10.5281/zenodo.11257647>**

Annotatsiya: Bugungi kunda maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq o'stirishdagi ayrim muammo va eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalardagi kamchiliklar chiroyli qilib yoritilgan. Oilada ota - onaning farzand tarbiyasi bilan birga bola bilan qanday gaplashish, unga ertaklar aytib berishi hamda tarbiyachilarni mohirona faoliyatiga oydinlik kiritib berilgan. Oilada va bog'chada nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarga tavsiya va takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: Suyrdopedagogika, jarayon, fan, nutq, oila, nuqson, talaffuz, ong, aql, ta'lim - tarbiya.

Keyingi yillarda bolalar kamolotida musiqa ta'limining o'rni tobora e'tirof etilmoqda. Ayniqsa, bolalikning dastlabki bosqichlarida musiqa bolalarning intellektual va hissiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Aynan shu o'rinda surdopedagogika tushunchasi paydo bo'lib, u musiqadan ta'lim vositasi sifatida foydalanishga qaratilgan. Maktabgacharni bolalarda surdopedagogi bolalarda surdopedagogining o'rni yoki maktab yoshidagi surpedagogikaning o'rni ta'lim sohasida tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Eng avvalo, surdopedagogika maktab yoshidagi bolalarning kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, musiqa, ayniqsa til va matematika bilan bog'liq sohalarda miya rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Musiqa ta'limini o'quv dasturiga kiritish orqali bolalar o'zlarining bilim qobiliyatlari va o'quv faoliyatini yaxshilashlari mumkin. Bundan tashqari, surdopedagogika bolalarda ijodkorlikni rivojlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Musiqa ta'limi orqali bolalar o'z fikrini yangicha va innovatsion usullarda ifodalashga undaydi. Bu ularning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga va o'zini namoyon qilishning turli shakllarini o'rganishga yordam beradi.

Kognitiv va ijodiy rivojlanishdan tashqari, surdopedagogika ham bolalarning hissiy farovonligiga hissa qo'shadi. Musiqa his-tuyg'ularni uyg'otish va boshqalar bilan aloqa hissi yaratish qudratiga ega. Musiqa ta'limi bilan shug'ullanish orqali bolalar o'z his-tuyg'ularini ifoda etishni o'rganishlari va boshqalarga nisbatan hamdardlik tuyg'usini rivojlantirishlari mumkin. Surdopedagogika bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini oshirishga yordam beradi. Musiqiy ta'lim ko'pincha guruh faoliyati va hamkorlikni o'z ichiga oladi, bu bolalarga birgalikda ishlash va tengdoshlari bilan samarali muloqot qilishni o'rganishga yordam beradi. Bu akademik va professional sharoitlarda muvaffaqiyatga erishish uchun muhim ko'nikmalar bo'lgan jamoaviy ish va hamkorlik tuyg'usini rivojlantirishi mumkin. Surdopedagogikaning yana bir muhim jihati bu bolalarning xotirasini va diqqatini jamlashni kuchaytirish qobiliyatidir. Cholg'u chalishni yoki qo'shiq kuylashni o'rganish katta e'tibor va intizomni talab qiladi, bu esa bolalarning diqqatini jamlash va xotirani saqlashni yaxshilaydi. Bu, ayniqsa, diqqatni jamlash bilan kurashayotgan yoki o'rganishda qiyinchiliklarga duch keladigan bolalar uchun foydali bo'lishi mumkin.

O'zbekistonda surdopedagogika sohasi hamon rivojlanib bormoqda, biroq uning maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashdagi ahamiyati tobora ortib bormoqda. Ko'proq o'qituvchilar va siyosatchilar ushbu yondashuvning afzalliklaridan xabardor bo'lishlari sababli, kar va eshitish

qobiliyati zaif bolalarni maktablarga jalb qilish va muvaffaqiyatga erishishga yordam beradigan dastur va tashabbuslarni ko'proq qo'llab-quvvatlashni kutishimiz mumkin. Surdopedagogikani rivojlantirishga sarmoya kiritib, biz eshitish qobiliyatidan qat'i nazar, barcha bolalarga foyda keltiradigan adolatli va inklyuziv ta'lim tizimini yaratishimiz mumkin. Surdopedagogika bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchi va o'zini o'zi qadrlashiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Musiqa asbobini o'zlashtirib olish yoki tomoshabinlar oldida chiqish qilish orqali bolalar o'z qobiliyatlari bilan faxrlanish tuyg'usiga ega bo'ladilar. Bu ularning o'ziga bo'lgan hurmatini oshirishga yordam beradi va ularga yangi qiyinchiliklarni engish uchun ishonch beradi. Musiqa ta'limi bolalarga intizom, qat'iyat va vaqtni boshqarish kabi muhim hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Cholg'u chalishni o'rganish yoki xorda qatnashishni o'rganish muntazam mashq va fidoyilikni talab qiladi, bu esa bolalarga mehnatsevarlik va qat'iyatning qadrini o'rganishga yordam beradi. Ushbu ko'nikmalar ularning hayotining boshqa sohalarida, masalan, akademik yoki darsdan tashqari mashg'ulotlarda qo'llanilishi mumkin.

Bu sohada paydo bo'lgan asosiy tamoyillardan biri kar va zaif eshituvchi bolalarning o'ziga xos ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'lim muhitini ta'minlashga qaratilgan "surdopedagogika" kontseptsiyasidir. O'zbekistonda bu tushuncha maktabgacha yoshdagi bolalar yoki mahalliy tilda ma'lum bo'lgan "Maktabgacha bolalar" uchun alohida ahamiyatga ega. Surdopedagogika eshitishni qayta ishlashda qiyinchiliklarga duch kelgan bolalar uchun o'rganishni osonlashtirish uchun vizual va taktil signallardan foydalanishga urg'u beradi. Yosh bolalar uchun bu yondashuv, ayniqsa, ularning til ko'nikmalarini va ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirishga yordam berishda samarali bo'lishi mumkin. Kar va eshitish qobiliyati past bolalarning ehtiyojlariga sezgir bo'lgan rag'batlantiruvchi va inklyuziv muhitni ta'minlash orqali o'qituvchilar bu bolalarga kelajakdagi akademik muvaffaqiyat uchun mustahkam poydevor yaratishga yordam berishlari mumkin. Surdopedagogikaning asosiy jihatlaridan biri imo-ishora tilidan muloqotning asosiy usuli sifatida foydalanishdir. Imo-ishora tili g'oyalar va tushunchalarni ifodalashning vizual va teginish vositalarini ta'minlaydi, kar va eshitish qobiliyati zaif bolalarga o'qituvchilari va tengdoshlari bilan mazmunli muloqot qilish imkonini beradi. Imo-ishora tilini o'quv dasturiga kiritish orqali o'qituvchilar eshitish qobiliyatidan qat'i nazar, barcha bolalar uchun yanada inklyuziv va qulay ta'lim muhitini yaratishi mumkin.

Surdopedagogika imo-ishora tilidan tashqari, kar va eshitish qobiliyati zaif bolalarni o'rganish natijalarini yaxshilash uchun ko'rgazmali qurollar va boshqa sensorli vositalardan foydalanishga ham urg'u beradi. Rasmlar, diagrammalar va videolar kabi vizual belgilarni darslarga kiritish orqali o'qituvchilar bolalarga ma'lumotni yaxshiroq tushunish va saqlashga yordam beradi. O'qitishning ushbu ko'p sensorli yondashuvi, ayniqsa, hali ham til va kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirayotgan yosh bolalar uchun foydali bo'lishi mumkin. Surdopedagogika, shuningdek, har bir bola uchun individual ko'rsatma va qo'llab-quvvatlashga katta e'tibor beradi. Ushbu sohadagi o'qituvchilar kar va eshitish qobiliyati zaif bolalarning o'ziga xos ta'lim ehtiyojlari borligini va ularning to'liq salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun qo'shimcha yordam talab qilinishini tan olishadi. Shaxsiy e'tibor va moslashtirilgan o'rganish tajribasini taqdim etish orqali o'qituvchilar bolalarga o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlashga va maktabda va undan tashqarida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam berishi mumkin. Shuni ta'kidlash kerakki, surdopedagogika nafaqat kar va zaif eshitadigan bolalarning ehtiyojlarini qondirish, balki

sinfda inklyuzivlik va xilma-xillikni targ'ib qilishdir. Farqlarni qadrlaydigan va nishonlaydigan ta'lim muhitini yaratish orqali o'qituvchilar bolalarda boshqalarga nisbatan hamdardlik, hamdardlik va hurmatni rivojlantirishga yordam berishi mumkin. Ta'limga bunday inklyuziv yondashuv barcha bolalarga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, har qanday qobiliyatga ega bo'lgan o'quvchilarda tegishlilik va tushunish hissini uyg'otadi.

Xulosa qilib aytganda, surdopedagogika tushunchasi O'zbekistonda kar va zaif eshituvchi bolalarning ta'lim tajribasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. O'qituvchilar individual farqlarni qadrlaydigan va kognitiv va ijtimoiy rivojlanishga yordam beradigan qo'llab-quvvatlovchi va inklyuziv ta'lim muhitini ta'minlash orqali bolalarga akademik muvaffaqiyat uchun mustahkam poydevor yaratishga yordam berishlari mumkin. Surdopedagogika sohasi rivojlanishda davom etar ekan, biz kar va eshitmaydigan bolalarning ehtiyojlarini birinchi o'ringa qo'yishimiz hamda ularning o'ziga xos ta'lim ehtiyojlarini qo'llab-quvvatlovchi dastur va tashabbuslarga sarmoya kiritishimiz muhim. Shunday qilib, biz eshitish qobiliyatidan qat'i nazar, barcha bolalarga foyda keltiradigan adolatli va inklyuziv ta'lim tizimini yaratishimiz mumkin. Maktabgacha maktab bolalarda surdopedagogikaning o'rni bolalarning intellektual, hissiy va ijtimoiy rivojlanishiga chuqur ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan ta'limning hal qiluvchi jihati hisoblanadi. Musiqa ta'limini o'quv dasturiga kiritish orqali o'qituvchilar bolalarning o'z salohiyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishlari va ularni kelajakda muvaffaqiyatga tayyorlashlari mumkin. Maktablar uchun surdopedagogikaning qadr-qimmatini tan olish va bolalarga musiqani mazmunli ravishda o'rganish va jalb qilish imkoniyatini berish muhimdir.

References:

1. Basova A.G. Yegorov S.V. Istoriya surdopedagogiki M.1984.
2. Dyachkov A.I. Vospitanie i obuchenie gluxonemix detey M.1957.
3. Programma obucheniya i vospitaniya v doshkolnqx gruppax pri shkolas dlya gluxix detey.M.1981.
4. Programma vospitaniya i obucheniya gluxix detey doshkolnogo vozrasta M.1964.
5. P.Yusupova Maktabgacha tarbiya pedagogikasi T.o'qituvchi 1993 12. V.Raxmanova Maxsus korreksion pedagogika T.2005